

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Бегея Ігоря Івановича «Ідейно-теоретична спадщина та практична діяльність української лівиці Галичини (кінець ХІХ – перша третина ХХ століть)», представлену на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук зі спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

У постсоціалістичній Центрально-Східній Європі в останні роки помітно зріс інтерес науковців до лівого руху та лівої ідеології у теоретичному контексті. Масові заворушення в Греції проти заходів «суворої економії», багатомільйонні маніфести проти підвищення пенсійного віку у Франції, активізація лівих в Італії, пов'язана із нелегальною міграцією засвідчують вплив лівих ідей на європейську політику. Після перемоги у 2004 р. Помаранчевої революції, а згодом Революції Гідності, лівий рух в Україні залишається маргінальним зважаючи на цілковиту втрату державницької ідеології. Проте, сьогодні необхідно по-новому розглянути витoki лівиці у нашій державі, ідейні принципи її функціонування крізь призму діяльність лівих політичних сил Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ століть. На порядку денному постають питання створення узагальнюючих праць, які б присвячувалися як окремим політичним партіям лівиці так і загалом лівому руху в Галичині та Наддніпрянщині.

У цьому контексті вибір теми дисертаційного дослідження І.І. Бегеєм є цілком виправданим і актуальним, адже в сучасній українській історіографії практично відсутні наукові публікації, які б безпосередньо висвітлювали ідейно-теоретичну спадщину і практику українського лівого руху в Галичині в контексті суспільно-політичних і національно-культурних процесів наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ століть. Наукова новизна докторської дисертації полягає, по-перше, у постановці проблеми, що досі не виступала об'єктом комплексного дослідження, а також,

по-друге, у заповненні прогалин у напрацюваннях вітчизняних політологів у цій тематичній ніші.

Тема роботи торкається важливої політологічної проблеми, всебічне дослідження якої має вагоме теоретичне та науково-практичне значення. На основі залучення у науковий обіг значної джерельної бази, І.І. Бегей у повній мірі розкрив: програмні й організаційні принципи функціонування українського лівого руху; суспільно-політичне тло і політико-правові засади діяльності партій лівого спрямування в Галичині; теоретичний доробок інтелектуалів української лівиці у контексті лівих політичних доктрин соціал-демократії, соціалізму та комунізму; особливості ідейно-теоретичної складової соціалістичного й комуністичного руху в Галичині; теоретичне обґрунтування українськими лівими ідеї української державності; ставлення лівих політичних сил до владних інституцій Австро-Угорської імперії, УНР, Української Держави, ЗУНР, Польської держави, радянського режиму на Наддніпрянщині; концепт суспільних і державних інститутів у теорії та практиці українських лівих; взаємини лівиці з українськими партіями та громадськими організаціями; особливості співпраці / конфронтації українських лівих з неукраїнським лівим рухом в Галичині; соціально-економічні, національно-культурні аспекти діяльності української лівиці; теоретичний і практичний внесок українських лівих Галичини у розвиток парламентаризму та міжнародного лівого руху.

Здобувач продемонстрував відповідальний та зважений підхід до розробки теми дослідження. Його ключовим підґрунтям була робота з теоретичною спадщиною відомих українських представників лівого руху Галичини, історичними джерелами – архівними матеріалами, періодикою, мемуарами. Варто особливо наголосити на сумлінності дослідника у їх використанні та прагненні якомога ширше залучити до наукового обігу, верифікувати шляхом співставлення, а також з'ясувати еволюцію ідейно-теоретичної спадщини і практики українського лівого руху в Галичині в

контексті суспільно-політичних і національно-культурних процесів наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ століть.

Вступна частина дисертації привертає увагу аргументованим обґрунтуванням актуальності, предмету, об'єкту дослідження, мети та завдань, які поставив перед собою дослідник. Не викликає заперечень структура роботи: вона побудована за проблемно-хронологічних принципом, складається із шести розділів (містять 20 підрозділів), які відзначаються чіткою внутрішньою логікою та глибоким аналізом, що сприяло реалізації задумів автора.

Для опрацювання проблематики дослідження здобувач використав значне коло історико-політологічної літератури, основні структурні елементи якої окреслені у першому розділі (с. 15–36). Зміст дисертаційної роботи засвідчує обізнаність автора зі станом наукової розробки проблеми. Тут вдало виокремлено характерні особливості вітчизняної та зарубіжної історіографії. Особливий акцент зроблено на працях сучасних політологів та істориків, які відрізняються багатою й різноплановою джерельною базою і стали основою певних політологічних концепцій. І.І. Бегей вірно відзначає, що якщо науковці міжвоєнного періоду ХХ ст. не могли приділити належну увагу цій темі, зважаючи на значну політизацію літератури та заангажованість авторів, то радянські вчені, висвітлюючи суспільно-політичні процеси першої половини ХХ століття на західноукраїнських землях на основі панівних у той період ідеологем, що виключало можливість об'єктивного аналізу комплексу досліджуваних проблем (с. 36).

Дисертаційне дослідження відзначається солідною джерельною базою. Особливо слід звернути увагу на широке залучення дисертантом раніше не опублікованих архівних документів.

Надзвичайно важливим, з огляду на дискусійність деяких положень дисертації, є досить ґрунтовний розділ про теоретико-методологічні засади дисертації (с. 58–79). На нашу думку І.І. Бегей цілком логічно поділяє

історію організованого українського лівого руху в Україні на три періоди: 1) зародження – 60-ті рр. ХІХ ст.–1890-ті; 2) становлення і усамостійнення – 1890–1923; 3) міжвоєнно-еміграційний – 1923–1939 (с. 63). Значне зацікавлення викликає запропонована автором класифікація української лівиці. Політичні партії цього спектру (РУРП, УРП, УСДП, УСРП, КПСГ-КПЗУ, Сельроб, УПП та ін.) здобувач класифікував зважаючи на критерій походження (класові; масові; кадрові), на основі ставлення до суспільно-економічних відносин (ультраліві; ліві; лівоцентристські; центристські; правоцентристські; ультраправі (при менш детальній класифікації – тільки ліві, центристські та праві) політичні партії), класового підходу (робітничі; селянські; дрібнобуржуазні; партії великої буржуазії; народно-дрібнобуржуазні), а також використав інші концепції класифікації політичних партій, які використовуються у сучасній політологічній науці (с. 70–78).

У системному й цілісному вигляді у дисертації представлені інші розділи роботи. Зокрема у третьому проаналізовано ставлення українських лівих сил до політичного устрою, що існував на західноукраїнських землях із кінця ХІХ століття до початку Другої світової війни (с. 80-239). Дисертант зумів фахово простежити державно-партійні відносини крізь призму суспільно-політичних процесів, визначено вплив УРП-УСРП, УСДП, Сельробу, УПП, КПСГ-КПЗУ на громадські інституції краю, у теоретичному дискурсі показати розуміння лівими партіями ідеї побудови незалежної Української держави.

Відрадно, що автор не ідеалізує об'єкт дослідження. І.І. Бегей констатує, що наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть ні радикали, ні соціал-демократи не зуміли взяти під контроль українські громадські інституції. Причини очевидні: соціал-демократи і радикали поділили впливи – перші «взялися» за організацією робітників, нехтуючи селянство,

а другі об'єднували селянство, не звертаючи особливої уваги на українське робітництво (с. 163).

У четвертому розділі роботи І.І. Бегей звертає увагу на програмні положення лівих партій та їхню практичну діяльність в економічній і культурній сферах, зокрема акцентує на ставленні лівиці до економічної політики австро-угорських і польських владних інституцій, наголошує на критиці РУРП, УРП-УСРП, УСДП, КПЗУ освітньої політики Австро-Угорщини і Другої Речі Посполитої, розглядає заходи цих політичних сил стосовно національно-культурного освідомлення українців (с. 183–208).

У пп. 4.4 «Церковно-релігійні інституції» визначено ставлення лівих партій до провідних конфесій регіону та загалом церкви і релігії. Автор чи не вперше у сучасній політологічній науці констатує, що українські ліві Галичини (за винятком комуністів) у міжвоєнний період ХХ ст. підходили до питання релігії з позицій віротерпимості. На численних прикладах показано, що соціалісти-радикали, соціал-демократи негативно ставилися не до релігії, а до церкви та священнослужителів. Таким чином, І.І. Бегей переконливо доводить, що українські соціалістичні сили вважали релігію приватною справою свого електорату (с. 224–238).

П'ятий розділ докторської дисертації І.І. Бегей «Міжпартійні відносини» показує усю складність взаємин партій Галичини у досліджуваній період. Заслуговує на увагу висновок дисертанта, що «національне питання» і способи його розв'язання забили клин між українськими і польськими лівими силами, зокрема тридцять років ХХ століття підтвердили, що в умовах політичної системи Другої Речі Посполитої співпраця українських і польських лівих сил неможлива через, знову ж таки, різне бачення розв'язання національних питань. Національно-державницькі партії – УРП-УСРП, УСДП (після 1928 року) не зуміли налагодити діалог із польськими соціалістами, що вилилося у хвилю взаємних наклепів і звинувачень (с. 329–330).

Наскрізною лінією шостого розділу «Українська лівниця: парламентський вимір» (с. 331–390) проходить теза про те, що політичні партії лівого спектра в Галичині наприкінці XIX – у першій третині XX століть функціонували за легальних умов (окрім забороненої КПЗУ та її сателітів) і підтримували боротьбу на парламентському терені, який, по-перше, засвідчував вплив політичних партій на вироблення державної політики в певній сфері, а по-друге, давав змогу виражати політичну волю електорату. І.І. Бегей не безпідставно стверджує, що партії української лівниці намагалися вплинути на етнонаціональну політику австро-угорського та польського уряду, поліпшити соціально-економічне, національно-культурне становище українців в імперії Габсбургів, Другій Речі Посполитій. Попри ігнорування інтерпеляцій українських послів, виступи представників лівниці з трибун вищого законодавчого органу цих країн підносили на якісно вищий рівень національно-визвольний рух на західноукраїнських землях наприкінці XIX – першій третині XX ст. (с. 388)

Загальні висновки дисертації (с.391–400) є науково вагомими й аргументованими, логічно випливають із поставлених мети та завдань і в цілому розкривають специфіку ідейно-теоретичної спадщини і практики українського лівого руху в Галичині в контексті суспільно-політичних і національно-культурних процесів наприкінці XIX – у першій третині XX століть.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне зазначити деякі дискусійні моменти та зауваження до роботи:

По-перше: автор подає як наукову новизну обґрунтування визначень понять «українська лівниця», «неукраїнська (антиукраїнська) лівниця», «україноподібна (квазіукраїнська) лівниця», «нейтральна (проукраїнська) лівниця», «україномарксизм», «українокомунізм». Загалом можна погодитися з таким його твердженням, проте вважаємо що у дисертаційній

роботі вартувало б значно більше уваги приділити таким термінам як «україномарксизм», «українокомунізм».

По-друге: розглядаючи джерельну базу дослідження, автор доволі ґрунтовно проаналізував теоретичну спадщину І. Франка, Ю. Бачинського, М. Ганкевича, Р. Роздольського та інших відомих громадсько-політичних діячів лівого руху Галичини. Однак, на наш погляд, до цього переліку вартувало б долучити й інших теоретиків лівиці, зокрема М. Стахіва, С. Вітика, А. Чернецького та ін. Доцільним було б порівняння теоретичного доробку лівих Галичини і Наддніпрянщини у досліджуваний період.

По-третє: автор ґрунтовно висвітлює взаємини українських лівих політичних партій із польськими та єврейськими політичними силами Галичини, проте, на нашу думку, у дисертації недостатньо уваги приділено відносинам наддністрянських та наддніпрянських лівих наприкінці ХІХ ст. – першій третині ХХ ст.

По-четверте: з нашої точки зору, дисертаційне дослідження значно б виграло, якби містило сюжети, пов'язані із сучасністю. Зокрема, цікавим є підрозділ 3.1. дисертаційного дослідження «Ставлення партій лівого спектра до держави та її інститутів». Бажано було б цей зріз дослідження співвіднести із політичними подіями, які сьогодні відбуваються як в Україні, так у світі.

По-п'яте: також варто було б простежити, чи має прояв такий основоположний принцип лівих сил як солідаризм у сучасних українських партіях лівого спрямування та що корисного ви запропонували б перенести до діяльності сучасних українських партій лівого спрямування в Україні, зокрема у частині соціально-економічних та національно-культурних питань.

Дисертант має необхідну кількість наукових публікацій у фахових виданнях з теми дисертації. Ідеї дисертації мають достатню наукову апробацію: доповідалися на численних міжнародних та всеукраїнських

наукових конференціях. Зміст дисертації знайшов своє відображення у монографії «Українська лівиця Галичини: теорія і практика (кінець XIX – перша третина XX століття)», а також 7 монографіях, які присвячені досліджуваній проблемі (6 одноосібних), 29 статтях у фахових виданнях, 10 із них у міжнародних, 15 статтях в інших національних виданнях, що додатково відображають результати дисертаційної роботи.

Автореферат відображає винесені на захист основні положення й найважливіші наукові висновки, а його зміст віддзеркалює смислові компоненти дисертаційного дослідження.

Виходячи з вищезазначеного, маємо всі підстави для висновку про те, що подана до захисту дисертація «Ідейно-теоретична спадщина та практична діяльність української лівиці Галичини (кінець XIX – перша третина XX століть)» за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем розробки досліджуваної проблематики, науковою новизною одержаних результатів, а також за їх теоретико-практичною значущістю цілком відповідає паспорту спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки, профілю спеціалізованої вченої ради Д 35.051.17 та вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Бегей Ігор Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

20 листопада 2015 р.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу теоретичних та практичних
проблем політології

Інституту політичних та етнопольових
досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Піддослідження імені І. Ф. Кураса
Національного академічного інституту політичних і етнопольових досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Л.О. Кочубей